НУРӘДДИН ГӘМБӘР (МИРЗӘЈЕВ)

ЈАГУБ МӘММӘДОВУН "МӘНСУРИЈЈӘ"СИ

Һөрмәтли охучулар, мәгсәдим һеч дә мусиги сәнәти барәсиндә, муғам, тәсниф вә халг маһнылары һаггында, онларын нечә әмәлә кәлмәси вә инкишафы тарихиндән сөһбәт ачмаг, тәһлил вә тәкзиб етмәк дејил. Нә дә өзүнәмәхсус усталыгла, мәлаһәтли сәсијлә муғамын, тәснифин вә халг маһныларынын көзәл ифачысы олан, көркәмли сәнәткар Јагуб Мәммәдов сәнәтинә гијмәт вермәк дејил. Халгын она олан сонсуз мәһәббәтини Јагуб чохдан газанмышдыр.

Бу кичик јазыда халг артисти Јагуб Мәммәдовла баглы бә'зи хатирә вә мәгамлары, тәәссүратлары Сизинлә бөлүшмәк истәдим.

• • •

Тәхминән 50-чи илләрин орталарында "Азәрбајчан кәнчләри" гәзетиндә "Јагуб Мәммәдовун "Чаһаркаһы" башлыгы алтында бир мәгалә дәрч едилмишди. Мүәллиф (Мирзәлијев Мәммәд) мусиги аләминә, муғам дүнјасына јени бир нәфәсин, јени бир ифа тәрзинин кәлишиндән сөһбәт ачырды. Һәлә о заман чох кәнч олан Јагубу Гарјағдыоғлу илә мүгајисә едирди вә Јагубун "Мәнсуријјә"сини Чаббар "Мәнсуријјә"си илә мүгајисәдә онун "Чаббар Зирвәси"нә учалдыгыны гејд едирди. Вә елә һәмин илләрдән башлајараг Јагуб Мәммәдовун сәси радио далгаларында тез-тез ефирә бурахылды. Јагуб артыг танынды, мәшһурлашды. Тәкчә мусиги дүнјасынын биличиләри, мусигисевәрләри дејил, республикамызын һәр јериндә, адамлар арасында Јагуб Мәммәдовун ады диллән-дилә, ағыздан-ағыза дүшдү. Вә о күндән-бу күнә гәдәр, Јагубун "Чаһаркаһ"ындакы бәми-зили, әләлхүсус да "Мәнсуријјә" һиссәсиндәки мәлаһәтли, чылғын зәнкуләси сенсасијаја сәбәб олду. Тәәссүф һиссијлә гејд едәк ки, Јагубун о вахткы (50-чи илләрдәки) "Чаһаркаһ"ынын радиокасети чохдан ефирдә сәсләнмир. Лакин јухарыда гејд етдијимиз кими, истәр мусигишүнаслар арасында, истәрсә дә дикәр зијалылар (лап зијалы олмајанларын да) арасында сөз дүшәндә: "Јагубун "Мәнсуријјә"синдән олмаз, Јагуб орда түғјан едир" - дејирләр. Бу сөз, бу фикир инди дә өз дәјәрини, тәравәтини итирмәјиб. Хүсусилә дә арадан хејли кечәндән сонра, Һабил Әлијевин јубилеј кечәсиндә каманчада Һабилин мүшајиәти илә Јагуб "Мәнсуријјә"ни охујанда, бүтүн зал "шок" вәзијјәтинә дүшдү. Вә һәмин андан, belә демәк мүмкүнсә, Јагуб Мәммәдов "Мәнсуријјә"ни бирдәфәлик өз адына һәкк еләди. Вә "Мәнсуријјә"нин корифеји" кими өмүрлүк "паспорт" алды. Бурадача, көзәл инсан, устад хәнәндә Әбүлфәт Әлијевин һәмин јубилеј кечәсиндә дедији бир сөз јадыма дүшүр: "Һабилин каманына охуја билмәјән хәнәнднин бојуну јерә сохум..." Бу сөз Әбүлфәтә мәхсус јуморла дејилсә дә, мүдрикчәсинә сәсләнмишди, өзү дә Һабил каманына Јагубун охудуғу "Мәнсуријјә"дән сонра. Ә.Бакыханов: "Һејиф ки, Үзејир бәј саг дејил, јашасајды бәлкә дә Јагубу Мәчнун ролуна о кәтирәрди.. Биз ону Мәчнун ролуна кәтирә билмәдик. Јагуб Мәчнун ролунда ојнасајды, ата-анасы рәһмә кәлиб Лејлини Мәчнуна верәрди..." демишдир.

Бөјүк сәнәткарын јуморла јоғрулмуш сөзләриндә саф-тәмиз бир керчәклик дә вардыр. Чүнки Јагубун сәсиндәки јумшаглыг, еластиклик вә илыглыг, көврәклик аз гала иланы да јувасындан чыхарар.

Бә'зи сәнәткарларымыз нәдәнсә опера-драм сәһнәсиндә рола кирмәкдән бир нөв "гачаг" олублар. Хан әми, Мүтәллим Мүтәллимов, бир аз габаға кетсәк дикәр корифејләримиз көзәл, мәлаһәтли сәсә, көзәл бој-бухуна малик олсалар да, артистлик, актјорлуг етмәкдән, рола кирмәкдән узаг олублар. Јагубун да белә тәрс дамары олуб. Фикрәт Әмиров,

Ј.МӘММӘДОВ
хәнәндә Б.ҺАШЫМОВ илә бирликдә

Ј.МӘММӘДОВ аилә үзвләрилә

М.Ф.Ахундов адына Дөвләт Опера вә Балет театрына Јагубу дәфәләрлә тә'кидлә дә'вәт етсә дә, Јагубун тәрслији учбатындан бу бөјүк сәнәткар арзусуна наил ола билмәмишди. Индинин индисиндә, јашынын 70-и һаглајан вә'дәсиндә дә Јагубдан бу барәдә сорушанда јанаглары алланыр, гызарыр, ушаг утанчаглығы илә башыны ашағы салыб хәфифчә гымышыр вә белә дејир: "Әши, нә билим, валлаһ, баша дүшмәмишәм дајна, билирсән, гардаш, мәним бир утанчаглығым вар еј, бирдән тутур, онда һеч охуја да билмирәм...".

Јагубдан сонра, "Чаһаркаһ"ы јени нәфәслә, јени боғазла, өзүнәмәхсус үслубда охујан Сабир Мирзәјев олду. Тәмиз зәнкуләсијлә адамы валеһ едән ханәндә аз бир заманда мусигисеверләр арасында јалда галды. Әдаләт наминә гејд етмәк лазымдыр ки, Сабир Мирзәјевин өзүнәмәхсус ифа тәрзијлә сәсләндирдији "Чаһаркаһ" доғурдан да тәгдирә лајигдир.

Лакин, Сабир "Мәнсуријјә"си "Јагуб зирвәси"нә галха билмәди. Вә "Јагуб зирвәси" (Гарјагдыоғлу зирвәсини фәтһ едән Јагуб зирвәси)өзүндә галды. Биз һәлә онун бу зирвәдән ашыб, аг, кениш бир јола чыхмасыны, "Аг секаһ"ыны демирик. "Аг секаһ" мәфһуму Јагубун кәшфидир. Јагуба гәдәр ону һеч кәс еләмәјиб. Бу барәдә бир аз сонра.

Јагубла илк танышлығымыз 1941-чи илдән башланды. Мәктәб јашлы ушаглар идик. Рајон комсомол комитәсинин тәшәббүсү илә, орта мәктәбләрдә јахшы охујан ушаглардан сечиб Шуша пионер дүшәркәсинә көндәрәрдиләр. Рајон мәркәзиндән бөјүк бир дәстәни үч ат арабасына јығыб, јола салдылар. Бизимлә бир нечә мүәллим дә кедирди. Дедиләр ки, Абдулла мүәллим пионер дүшәркәсинин мүдиридир. Галан мүәллимләр јадымдан чыхыб, дејәсән бири дә Тејмур мүәллим иди. Ағдамда бизи ат арабаларындан дүшүрдүләр. Дедиләр ки, бурадан машынла кедәчәјик. Бир "полтратонка" машын кәлди. Көһнә машын үзү Шушаја тәрәф јохуш јухары чох чәтинликлә кедир, долама јоллары зүлмлә чыхырды.

Һамымыз төкүлдүк јолун ортасына. Вә үстүмүзчә кедән мүәллимләр бизи сыраја дүздүләр; јохуш јухары аддымладыг.

Ким нечә бачарырды кәсә чығырларла јохушу чыхырды. Үстүмүзчә кедән - дејәсән Тејмур мүәллим иди - һа еләди, сыраны сахлаја билмәди, пәракәндә һалда сәпәләнмишдик дашларын, колларын арасына...

Мәним ајагларым сөзүмә бахмырды. Бирдән-икијә ениш-јохуш көрмәјән ушаг бирдән-бирә бу сәрт јохушлу чығырла үзү јухарыја нечә дырмаша биләрди?! Артыг кедә билмирдим. Отуруб ағлајырдым. Дејәсән елә ушагларын ичиндә зәифи, чылызы да мән идим. Тејмур мүәллим әлимдән тутуб мәни јанында апарырды вә дилә тутурду ки, аз галыб, одеј, Шуша көрүнүр.

Беләчә мин-бир әзаб-әзијјәтлә Шуша јолларыны галхыб, шәһәрә дахил олдуг. Өлүмчүл, јорғун һалда дүшәркәнин һәјәтинә дахил олдуг.

Дүшәркә шәһәрин о бири башында - "Чыдыр дүзү" сәмтиндә гырмызы кәрпичдән тикилмиш икимәртәбәли бинада јерләширди. Евин габағында кениш мејданча варды. Мејданчанын ортасында узун дирәк басдырылмышды, башында да бајраг учалырды. ...О нечә чарпајыларда тәр-тәмиз јатагда, әзаблы, јохушлу јол јорғунлуғундан сонра нечә ујудуғумузу тәсәввүр етмәк чәтин дејил.

Һәр сәһәр, күнорта вә ахшам шамындан әввәл мејданчада шејпур сәсләнир, марш чалыныр, тирин башындакы бајраг галдырылырды. Һәфтәнин һәр күнү үчүн график үзрә програм јеринә јетириләрди. Шәһәрин көрмәли, кәзмәли јерләри илә бизи таныш едирдиләр. Дашалтыја, Чыдыр дүзүнә, Гырх пилләкана вә дикәр јерләрә кедирдик. Дәрәләрдә моруг, чијәләк јығa-јығa, күл-чичәк дәрә-дәрә көзәл күнләр кечирирдик. Шушанын јохушуну чыханда чәкдијимиз әзаб-әзијјәт артыг јаддан чыхмагдајды. Һәр истираһәт күнү ахшам мејданчамызда консерт верилир, муғам-маһны, ојун һавалары чалынырды. Бах, Јагубу һәмән күнләрдә таныдым. Елә илк күндән е'лан етдиләр:

- "Гарабағ шикәстәси" - охујур шакирд Јагуб Мәммәдов.

Бахыб нә көрсәм јахшыдыр?! Јохушу

Ј.МӘММӘДОВ аиләси вә достлары илә

мәнимлә имәкләјә-имәкләјә, ағлаја-ағлаја чыхан (о ағламағында да мәлаһәтли бир һәзинлик дујулан) чәлимсиз, узун, арғаз, гарајаныз ушаг Јағуб имиш.

ҺАШИЈӘ: Һәмјерлимиз профессор Шамил Чәмшид Јағубун ушаглығыны belә хатырлајыр: "Јағуба биринчи синифдә дәрс демишәм. Бир дәфә ушагларла ојнајанда јыхылыб әзилмишди. Јаныглы-јаныглы ағлајырды, күчлә сакитләшдирдим. Лакин мәлаһәтли һәзин сәси гулағымдан кетмәди. Вә бир күн ону синифдә охутдум, көрдүм бу ушағын көзәл сәси вар. О күндән нәғмә дәрсләриндә ону охудурдум. Нәғмә дәрсләрини ону охуда-охуда кечәрдим..."

Дүшәркәјә кәлдијимиз бир нечә күн иди. Јағуб арабир һараса кејб оларды. Мәнимлә чарпајысы јанашы иди. Һәрдән јатағында јатмазды. Мүәллимләримиз әл-аја дүшәрдиләр, хүсусән дә Абдулла мүәллим нараһат оларды вә әсәби һалда Јағубун гарасынча сөјүб-сөјләнәрди.

Елә ки Јағуб кәлиб чыхарды, һамы севинәрди. Чүнки ахшамлар мејданчаја топлашыб, Јағубу охударды лар. Бу кичичик дүшәркә мејданчасында Јағуб (өзүнүн јашыдлары тар-каман чаланларла бирликдә) аләмә "мејдан" охујарды.

Ахшамүстү "Гарабағ шикәстәси" "Чыдыр дүзү" үзәриндән ганадланыб, дәрәбоју баш алыб кедәрди.

Беләчә директор Абдулла мүәллимдән тутмуш - дүшәркәнин ән кичик сакининә гәдәр Јағуба һөрмәтлә јанашардылар. Вә беләчә о вахтдан Јағуб шәхсијјәтинә, Јағуб сәсинин үлвилијинә сәчдә етмәјә башладылар.

Ј.МӘММӘДОВ
Иран мүғәннисi Насирлә

Бир дәфә гәрибә бир һадисәнин шаһиди олдум. Дүшәркә саһәси чынгыл-пуд дашлардан һөрүлмүш барыја алынмышды. Барынын архасында сәс-күј ешитдим. Бојланыб көрдүм ки, бир нечә ушаг Јағубу әһатәјә алыб, нә барәдәсә мүбаһисә едир, һөчәтләширләр. Дәстәнин башчыларындан бири Јағубу һәдәләјирди:

- Бир дә оралара һәрләнсән, өзүндән күс!

Јағуб да она: - Сән кимсән! Сәни адам јеринә гојан јохдур.

Нә исә, мәсәлә даһа чидди шәкил аланда мән бир-ики даш көтүрүб, атдым вә онлары һәдәләдим:

- Ә, һеј, нә гочу-гочу данышырсыз, рәдд олун, јохса дашлары башыныза јағдырарам.

Ушаглар гачыб дағылышдылар. Јағуб барыдан ашыб, кәлди. Сорушдум:

- Нә әһвалатды?

- Һеч нә. Нә истәјирләр, өзләри дә билмирләр

- Јенә?

- Әши, сәнә анд дејил, бекарә сөһбәтди. Иса булағынын үстүндә о күн мәни чамаат охудуб, тәрифләјирдиләр.

- Бәс бунлара нә дүшүб?

- Һеч нә! Орда гоча бир киши вар. Күчлә сәси чыхыр, гавал да вура билмир, бунлар онун гочуларыды. Көндәриб ки, кедин о огланы горхудун, бир дә Иса булағына кәлмәсин.

Индичә билдим ки, Јағуб һара јох олур. Күнләримиз дәрдсиз, гәмсиз кечирди. Вә гәфләтән дирәјин башындакы радиодан әтрафа горхулу, вәһмәли бир хәбәр јајылды:

- Вәтән тәһлүкә гаршысындадыр! Алман фашистләри гәфләтән өлкәмизә басгын етдиләр.

Мүһарибә белә башланды. Мүһарибәни мән вә јашыдларым беләчә гаршыладыг. Бөјүкләр тәшвиш ичиндәјди. Чоху өзүнү итирмишди. Гадынлар көз јашы төкүрдү. Еләси дә варды, лал-диммәз дајаныб әтрафы, баш верәнләри сојуггандылыгла сејр едирдиләр. Биз ушаглара исә мүһарибәнин дәһшәтләри һәлә чатмырды.

Әшрәф (һәмкәндлим) ағлајырды. Ағлајырды ки, бурада галмаг истәмир, евләринә кетмәк истәјир. Ағлајырды ки, јуху көрүб. Көрүб ки, гағасыны (бөјүк гардашыны) мүһарибәјә апарыблар. Мүәллимләрин бүтүн сә'јләринә бахмајараг, Әшрәф дүшәркәни тәрк етди. (Инди дә билмирәм, Әшрәф кәндимизә нечә кедиб чыхмышды). Дүшәркәдә һәјат тәрәз сүр'әтлә дәјишди. Ушаглар һисс олунмадан азалырды. Мүәллимләр әсәби һал кечирирдиләр, ушагларын гачмасынын габағыны ала билмирдиләр. Бизи мејданчаја топлајыб дедиләр:

- Гајыдырыг рајона. Нәглијјат јохдур. Машынлары, ат арабаларыны тә'хирә салмадан чәбһә үчүн сәфәрбәр едибләр. Пијада кедәчәјик. Һәләлик Шушадан Ханкәнди шәһәринә. Сонрасына бахарыг. Машын тапа билсәк, истифадә едәчәјик. Одур ки, һәр еһтимала гаршы мөһкәм ирадәли вә һазыр олмаг лазымдыр. Һәләлик вәзијјәт беләдир. Ики нәфәрә бир буханка чөрәк верәчәјик. Чөрәјә економија един, евә чатана кими бәс еләсин.

Беләчә ики нәфәрә бир кәрпич бојда чөрәк вердиләр, јаванча чөрәк. Һәмкәндлим Әјјубла мәнә бири дүшдү. Әјјуб бир гәдәр мәндән ириди. Бәдәнчә мөһкәм вә чәлд иди, чөрәји о көтүрдү. Гојмаға торбамыз олмады.

Голтуғунда бир аз јол кетдик. Шушадан-Ханкәндинә кедән кәсә чығырла дәрәјә ендик. Дәстә арада отуруб динчини аланда, Әјјуб тогтасыны ачыб, кәрпичвари чөрәјини ортасына бағлады вә о бири учуна да шејләрини бағлајыб чијнинә салды. Јолу кедә-кедә чөрәкдән аз-аз кәсиб мәнә верир вә өзү дә јејирди. Һәр дәфә дә:

- Аз-аз јејәк, - дејирди, - Бах кәндимизә чатана кими оланымыз бучуғазды.

Торан дүшәндә, о вахтки Ханкәнди шәһәринин базар дејилән ашағы һиссәсиндә бизи бир јерә топладылар, үстүмүзчә кедән мүәллим (дејәсән Тејмур мүәллим иди):

- Бир аз динчинизи алын, арабачыларла данышыб разылашмышыг. Өкүз гошулмуш арабалар кәләчәк. Бизи Ағдама гәдәр апарачаглар. - деди.

Шушадан Ханкәндинә јохушлу, дашлы-чынгыллы дар јолда ајагларымызы әзән, нимдаш ајаггабыларымыз аз гала бизи "топал" едәчәкди. Ајагларымызын ағрысына дөзә билмирдик. Артыг гаранлыг дүшүрдү. Јагубун башына топлашыб ону дөврәјә алмышдыг. Јагубун һејрәтамиз зәнкуләси ахшамын гаранлығына гарышыб дәрә ашағы јајылырды. Күчәдән кечәнләр, јахын евләрин дарвазасындан бојланан, милләтиндән асылы олмајан муғам вурғуну оланлар тамашаја дурмушдулар.

Шушанын дағлары башы думанлы,
Гырмызы гофталы, јашыл туманлы...

Өкүзләр гошулмуш (ики сыра једәк едилмиш) једди араба кәлди. Бизи арабалара долдурдулар. Сәһәрә гәдәр өкүз арабаларында јол кетдик. Арабир, Әјјубла арабанын ичиндә күрәк-күрәјә вериб мүркү вурурдуг. Лап габагда кедән арабада Јагуб өз дәстәси илә јерләшмишди. Арабир шикәстәси ешидилирди:

Тәбриз. Ј.МӘММӘДОВ, тарзән ЧАББАР, ханәндә ӘЛИ

Әзизинәм Гарабағы
Шәки-Ширван
Гарабағы
Дүнја чәннәтә дөнсә
Унутмарам Гарабағы.

Сүбһ чағында Ағдама чатдыг. Ағчабәдијә кедән јолун үстүндә гоз ағачынын алтында бизи арабалардан дүшүртдүләр. Күчәнин о бири үзүндә су краныварды. Су мүтәмади олараг ахыб кедирди. Нөвбә илә әл-үзүмүзү јудуг вә чөрәјимизи кәсиб, ајагүстү чејнәдик, кранын сујундан ичдик.

Тејмур мүәллим деди: - Ушаглар, бурдан белә ајагла кедәчәјик. Нә машын вар, нә дә араба. Арабачылар Ағчабәдијә кетмирләр. Бах, дејирәм, чалышын бир-биринииздән ајры дүшмәјин, кери галмајын, јолда раст кәлдијимиз машын, араба олса истифадә едәчәјик. Инди, сыраја дүзүлүн вә мәним архамча аддымлајын.

ТӘБРИЗ. Ј.МӘММӘДОВ достлары арасында

Беләчә, үзү Ағчабәдијә даш јол илә тәрпәндик. О вахт, индики кими асфалт јол јох иди. Даш јолун чох јери дағылыб, сөкүлмүшдү, даш-кәсәк ајағымызы кәсирди. Нимдаш ајаггабыларла јеријә билмирдик. Ахыр ки, бир чохумуз ајаггабымызы чыхарыб, гајтанларыны бир-биринә бағлајыб атырдыг чијнимизә. Хејли јол кетдик. Сыранын габағы артыг күчлә көрүнүрдү. Мән лап архада галмышдым. Артыг ајагларым сөзүмә бахмырды. Нә дә Јагубун зәнкуләси ешидилирди. Јол боју әскәр-дөјүшчү дәстәләринә раст кәлирдик. Тез-тез һәрби автомашынлар шүтүјүб, јанымыздан сүр'әтлә кечиб кедирдиләр. Әскәрләр хорла маһны охујурдулар. Нә гәдәр әл галдырсаг да, сахлајан олмады. Машынлар сүр'әтлә кечиб кетдикчә тоз галхырды, јајын истисиндә јолу тоздан көрмәк олмурду.

Јолун кәнарында ири даш көрәндә тез үстүндә отурурдум, јахуд сөјкәниб динчимизи алырдыг. Әјјуб ирәлидә кедирди. Арабир дә дајаныб мәни чағырырды:

- Дур кәл, чөрәк верәчәм сәнә.

Дәстә јол боју сәпәләнмишди, габағы һарадајды билән јохду. Јагубун арабир шикәстә һарајы ешидилирди. "Гарабағ шикәстәси"ндән, "Һејраты"дан, нә билим нәдән парчалар охујарды. Вә бу зәнкулә, бу һарај сәси бизә гүввәт, тәпәр верәрди. Әјјубун: "Дур кәл, чөрәк верәчәјәм"и бир о гәдәр гулағыма кирмәзди, амма Јагубун "һарајы" санки бизи ирәли чәкиб апарырды. Беләчә, мин бир әзабла, мүсибәтлә, һәлә сүмүјү-балдыры бәркимәјән мәктәб јашлы ушаглар Һиндарх кәндинә кәлиб чыхдыг.

Тејмур мүәллим дәстәни бир јерә јығыб деди:

- Ушаглар, бу, Һиндарх кәндидир. Артыг өз рајонумузун әразисиндәјик,

даһа јолун чәтини архада галыб. Бурдан белә Ағчабәдијә бир шеј галмајыб. Јолун кәнарында јемәкхана вар, һәрәнизә бир борш алачам. Чөрәјинизи доғрајыб јејәрсиниз вә сонра да һамыныз бах, бу тут ағачынын алтына, бах, бу дурдуғумуз јерә топлашарсыз.

...Дәстәмиз сејрәлмишди. Чәлд, балдыры бәрк ушаглар артыг өзләри миник васитәси тапыб кетмишдиләр. Јагуб да артыг јох иди. Машынлар, әскәр долу машынлар јенә дә бир-бирини говуб өтүрдүләр.

Арамыздакы бир гәдәр ири ушаглар әл-әлә вериб даш јолун ортасында дуруб јолу бағладылар. Әскәр машынларындан бири нә гәдәр сигнал вердисә, јолу ачмадылар. Ахырда мәчбур олуб тормоз верди вә кабинәдән дүшән командир рус дилиндә сөјләди, дишинин дибиндән чыханы јолу тутанларын үнванына дејирди. Бу балдыры бәрк, чәлд ушаглар машынын кузовуна дырмашдылар. Әјјуб да минмишди. Мән машына чыха билмирдим. Әл-ајағым күчдән дүшмүшдү. Тејмур мүәллимин сәси ешидилди.

J.МӘММӘДОВ вә ханәндә А.НОВРУЗОВ

- Еј, тутун онун әлиндән, чәкин машына.

Бир көз гырпымында мәни чағын үстүндән кузовун ичинә чәкдиләр. Дөјүшчүләр мүгавимәт көстәрсәләр дә машындан дүшмәдик. Сүрүчү газ верди. Һиндархла Һүсүлү кәнди арасында јолун сағындан-солуна кечән су архынын үстүндәки көрпүдән машынын нечә ашдығы индики кими јадымдадыр. Јолу тоз басмышды, габагдан кәлән машын көрүнмүрдү. Сән демә, көрпүнүн үстүнә чыхан габагдакы машынла тоггушмаг тәһлүкәсини совушдурмаг үчүн сүрүчү саға көтүрәндә көрпүдән ашмышдыг. Аллаһ бизим үзүмүзә бахды ки, каналда су јох иди, һәм дә чох да дәрин олмајан каналын ичиндә машын бир бөјрү үстә дүшүб галды. Гарпыз кими архын ичинә јумбаландыг. Дөјүшчүләр дәрһал машыны тәкәрләри үстә гојдулар. Һамымыз сағ-саламат идик. Һамы күлүрдү. Бајаг бизә дишинин дибиндән чыханы дејән командир дә күлүрдү. Јенә машына долушдуг вә кәлиб Ағчабәдијә чыхдыг.

ҺАШИЈӘ: Јагубун дедикләриндән:

"Мән вә бир нечә јолдаш јемәкханада Тејмур мүәллим верән боршу јемәдик. О тәрәфдә башга јемәкхана варды. Өзүмүзү вердик ора. Мәним чибимдә пулум варды. Шушада оланда Иса булағынын үстүндә кеф мәчлисләриндә охујанда пул верирдиләр - сахламышдым. Једик-ичдик, сонра да чыхдыг Ағчабәди јолуна. Чибимдә билмирәм нечә манатлыг иди, бир ири пул чыхарыб, шүтүјүб кедән әскәр машынларына көстәрдим. Бири сахлады вә дәрһал да гачыб миндик машына. Беләчә кәлиб Ағчабәдијә чыхдыг".

Базарын јанында Әјјубла машындан дүшәндән сонра, кәндимизә кедән јолун кәнарына чыхдыг. Бир јүк машынына раст кәлдик. (Јевлах памбыг заводуна памбыг дашыјан машынлардан иди) Онунла 13-чү хутора гәдәр кетдик. Ордан артыг кәндимиз көрүнүрдү. Доғма чөлләр, тарлалар, көвшәнләр, тахыл зәмиләри көрүнүрдү. Гојун-гузу, дана-бузов отлајырды. Елә бил дүнјаны бизә вермишдиләр. Кәндимизә тәрәф гачырдыг. Анам (јазыг анам) голларыны ачыб, габағыма кәлирди. Мәни синәсинә басыб бурахмырды. О анлар, о дәгигәләр һәјатымын ән хошбәхт, ән бәхтәвәр дәгигәләри, анлары кими өмрүм боју јаддашыма һәкк олуб галды.

Јағубу о күндән сонра бир мүддәт көрмәдим. Беләчә башланды мән вә јашыдларым үчүн мүһарибә илләри...

Институтун ахырынчы курсунда охујурдум. "Азәрбајчан кәнчләри" гәзетиндә јухарыда гејд етдијим "Јагуб Мәммәдовун "Чаһаркаһ"ы адлы мәга-ләни охудум. Радио далғаларында тез-тез Јагубун муғам, маһны вә тәснифләрини ешидирдик. Јагуб артыг республикада өз сәси, өз ифа тәрзи илә сечилән, өзүнәмәхсус усталыгла муғамлары, халг маһныларыны ифа едән ханәндә кими мәшһурлашмышды. Илк дәфә өлкә радиосу илә чыхышыны јада саларағ Јагуб өзү һаггында белә дејир:

- Фестивала кәтирмишдиләр бизи. Бир дәстә идик. Ағчабәдидән комсомол комитәси бизи јүк машынына јығыб Бакыја кәтирмишди. Мән идим, Јетим Паша (Әсәдов Паша) иди, Заһид иди вә даһа кимләр иди.

Мән "Нә һаләтдир"и охудум, бәјәндиләр, јүксәк гијмәтләндирдиләр. Вә елә о вахтдан сахладылар Бакыда. Арабир филармонијада консертләрими тәшкил едирдиләр, радиода охујардым, афишаларымы вурардылар. Нә билим, еһ, чох вахт афишам вуруларды, кетмәздим, күнләрлә мәни ахтарардылар. Ә, нә билим, ағлым варды ки..."

Бир дәфә республика Һәкимләр евиндә институт һәмкарлар иттифағынын тәшәббүсү илә бөјүк консерт кечәси тәшкил едилмишди. Мән һәмкарлар тәшкилаты идарә һеј'әтинин үзвү идим. Вә Јагуб Мәммәдову консертә дәвәт етмишдик. Јагуб һәмин кечәдә "түғјан" еләди. Ону сәһнәдән бурахмырдылар вә о кечәдә санки Јагубла јенидән тапышдыг. (Шуша пионер дүшәркәсиндән хатирәләр данышыб, өтән илләри јада салырдыг).

Институту битирдикдән сонра Түркмәнистан республикасына

көндәрилдим. Ешитдим ки, Азәрбајчандан (Бакыдан) Ашгабада бир дәстә мәдәнијјәт ишчиси консерт вермәк үчүн кәлибләр.

Күчәләри афишаларла бәзәмишдиләр. Јагуб Мәммәдовун һәр тиндә, һәр күчәдә шәкли вурулмуш афишасыны көрәндә севинчимин һадди-һудуду олмады. Ағасы Мәшәдибәјовун рәһбәрлији илә ансамблын тәркибиндә Јагуб Мәммәдовдан башга Шөвкәт Әләкбәрованын, Күлаға Мәммәдовун вә с. адлары да афишада һәкк олунмушду. Консертә билет алмаг проблем иди. Нөвбәјә дуранлары јарыб кечмәк мүмкүн дејилди. Арха гапыдан чәтинликлә ичәри дахил олдум вә Јагубу чағыртдырдым. Көрүшдүк. Дәрһал мәним үчүн габаг чәркәдә стул гојдурду. Елә бил дүнјаны мәнә вермишдиләр. Јагубун бир ағыз шикәстәсиндән вәчдә кәлән тамашачылар ону сәһнәдән бурахмырдылар...

Муғам сәнәтинин, мусигисинин гәдир-гијмәтини билән Бакы кәндләринин сакинләри Јагуб Мәммәдову чох истәјирләр. Өзүнүн дедији кими Зүлфү Адыкөзәловдан сонра, узун мүддәт новханылылар Јагуб Мәммәдову апарырдылар тојларына.

Јагубун микрофондан хошу кәлмир. Онун иштиракыјла чохсајлы тој мәчлисләриндә олмушам. Микрофонла охумагы севмир. Телестудијада, радио верилишләри апаран журналистләр Јагубу јахшы таныјырлар. Бир дәфә Јетим Пашанын (Әсәдов) сәсини јазырдылар. Микрофону јахына-узаға гојмаг үстүндә мүбаһисә кедирди. Күлүшүрдүләр:

- Јагубдан олмаз, валлаһ, - дедиләр, - микрофону көрмәјә көзү јохду, дејир ки, сән аллаһ, микрофону көтүр, елә бил аглым башымдан чыхыр. Киши дә ағзыны микрофона тутуб охујармы?...

Гардашым оғлунун (Акифин) тојуна кәтирмишдик. Ханәндә Сабир Новрузовла кәлмишдиләр. Јагуб микрофонсуз охујурду. Гој, дејирди, гардаш, микрофонла Сабир охусун. Нә иллаһ еләдик, тој үчүн һагг данышмады. Ајыбды, - деди, - нә һагг, нә версәниз, Аллаһ бәрәкәт версин.

ҺАШИЈӘ: Јагубун дедикләриндән.

"Бир дәфә Астара рајонуна тоја кетмишдик. Мөһкәм јағыш башлады, елә јағды ки, учундан тутуб көјә чыхмаг оларды. Тоја аз адам кәлди. Даһа доғрусу, пул аз јығылды. Сәһәр бәјин анасы кирди ичәри, үзрхаһлыг едиб деди:

- Ај оғул, валлаһ, Сиздән хәчаләтик - јағыш имкан вермәди, тоја адам кәлсин, бир шеј јығылмады, бах, бурда нә варса, көтүрүн, һалал хошунуз олсун.

Дәсмалы ачды, ичиндә бир дәстә үзүк, голбаг, бојунбағы варды.

- Көтүрүн, сизә гурбан олум, наразы кетмәјин.

Бахдым, бахдым гадына, ганым гаралды. Хала, - дедим, - тојунуз мүбарәк олсун, ајыбдыр, көтүр апар, һеч нә лазым дејил, валлаһ кәрәк дејил. Апар бунлары кәлинин үчүн сахла.

Бах, беләчә Јагуб көзү-көнлү тох адамды.

ҺАШИЈӘ: Сон вахтлар адамлар арасында, хүсусилә дә мусигисеварләр арасында "Аг секаһ" термини тез-тез ешидилир. Мусигишүнаслар әслиндә бу термини гәбул етмирләр (бә'зиләри), лакин инкар да етмирләр. "Ағ секаһ"ы илк дәфә Јагубун ифасындан кәшф едибләр, өзү дә "Мәнсуријјә"синдә тапмышлар. Даһа доғрусу, Јагуб Мәммәдов - "Мәнсуријјә"нин зирвәсини ашыр, санки јенидән зирвәни јамача енир вә бурасы артыг секаһланыр, сөзүн әсл мә'насында "агарыр", аг бир јол башланыр.

Белә дејирләр ки, Јагубун лент (вал) јазыларыны Америкаја апарыб, онларын тәһлили, арашдырмалары илә мәшғул олурлар. Јагубун өзүнәмәхсус мәктәби вар, өзү дә өзүнәмәхсус бир мәктәб кечмишдир - даһа доғрусу, ел мәктәби - халг мәктәби кечмишдир. Јагуб һәмин нүмунәви халг сәнәткарларындан чох шеј әхз етмиш, өјрәнмиш вә өјрәндикләрини усталыгла тәкмилләшдирмәји, инкишаф етдирмәји мәһарәтлә бачармышдыр. Белә устад сәнәткарлардан ел арасында мәшһур олан вә көзәл, е'чазкар, мәфтунедичи сәсә малик ханәндә Наркилә ханымы, ханәндә Фәрзалыны, Зүлфү Адыкөзәлову, Мүтәллим Мүтәллимову, тарзән Әләкбәри, гармончу Мустачәби вә бир чохларыны көстәрмәк олар.

Ады чәкилән бу ел сәнәткарларынын әслиндә һеч бир мусиги тәһсили олмамышды. Лакин онларда күчлү истe'дад, габилијјәт, Аллаһ веркиси варды. Бу "көр-көтүр" дүнјасынын истe'дадлы шәхсијјәтләри Јагуб јарадычылыгында әсл өрнәк ролу ојнамышлар. Елә Јагубун өз талеји дә бу "көр-көтүр" дүнјасына тамамилә бәнзәр инкишаф етмишдир. Јагуб өзү дә кечдији, көрүб-көтүрдүјү мәктәбә охшар бир мәктәб силсиләси јаратмышдыр. Јагуб мәктәбинин јетишдирмәләри дә һәјатда өзүнәмәхсус, фәхр етмәли јерләр тутмушлар - Јетим Паша (Әсәдов), Сафа Гәһрәманов, Заһид Новрузов, Саһибә Әһмәдова, Сабир Новрузов кими ел арасында бөјүк һөрмәт газанмыш ханәндәләр вә с. Јагуб сәнәтинин пәрәстишкарлары, давамчылары тәкчә Ағчабәди-Ағдам бөлкәси дејил, дикәр рајонлар-бөлкәләр үзрә дә јајылмышды. Сүлејман Абдуллајев, Гарахан, Барат, Шаһмалы Күрдоғлу, Әфруз кими адлы-санлы мүғәнниләр Јагуб сәнәтиндән гидаланыб, ишыг аланлардыр.

Устад сәнәткар Ә.Бакыханов Јагуб сәнәтинә бөјүк гијмәт вермишдир: "Јагубун "Мәнсуријјә"сини индијә кими һеч бир ханәндәдән ешитмәмишәм, Јагубун сәсиндә таик күчү вар".

■